

DOCUMENT DE REFLEXIÓ I DEBAT SOBRE L'ORDENACIÓ DEL TERRITORI EN LA IMPLANTACIÓ D'ENERGIES RENOVABLES A CATALUNYA

INTRODUCCIÓ

La transició energètica del territori és un pas indispensable en l'acció per disminuir les alteracions climàtiques i davant l'escenari de disponibilitat decreixent dels recursos energètics, alhora que representa una eina per a una major democratització de l'energia. La transició energètica representa, doncs, un repte i una oportunitat per desenvolupar un nou model i sistema energètic basat en la substitució de les fonts energètiques fòssils cap a les renovables. Com a societat som conscients de la seva importància i urgència, però també que aquesta transició pot implicar uns impactes, sobretot en el sòl no urbanitzable (SNU), si no s'estudia i planifica d'acord amb les comunitats locals.

El debat no rau en haver de decidir entre la sobirania energètica i alimentària, ja que les necessitem totes dues, sinó en com complementem els valors ambientals, agrològics o identitaris del territori amb els de producció energètica renovable mentre afavorim el desenvolupament local. Així mateix, el repte que suposa l'increment de la producció d'energia provinent de fonts renovables no ha de fer oblidar l'esforç necessari en la reducció dels consums i la inversió en eficiència energètica, apostes que generen un gran retorn econòmic.

Des de l'aprovació del *Decret 16/2019 de mesures urgents per a l'emergència climàtica i l'impuls de les energies renovables*, el nombre de propostes per a la creació de centrals eòliques i fotovoltaïques s'ha multiplicat en pocs mesos. La seva concentració en les terres del sud i oest català, i la constatació de no disposar d'eines clares i concises per a la seva planificació, concertació, validació i gestió han fet saltar les alarmes en aquestes àrees.

El debat i la reflexió forma part de l'ADN de la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, i és per fomentar-lo que aportem un seguit de consideracions sobre la implantació de les renovables i la necessitat d'una visió holística del territori en un context en què observem mancances importants en l'anàlisi territorial i el desenvolupament normatiu que és necessari solventar.

Per ordenar-ho hem estructurat el document segons els tres pilars principals del nou model energètic en relació amb l'ordenació del territori:

- Les regles del joc. Una legislació i normativa clara i coherent amb els instruments d'ordenació i planificació urbanística i territorials existents, per evitar arbitriaritats i ambigüitats i contradiccions, que s'ha de desenvolupar d'acord amb els seus principis rectors.
- El tauler. La planificació territorial i sectorial, que identifiqui els valors del territori a preservar, les seves potencialitats i les seves propostes de futur.
- Els actors. Especialment els nous actors definits ja a la Llei del Canvi Climàtic i al Pacte Verd Europeu, i en la concepció de l'energia com un bé comú.

Aquest és un document de reflexió per contribuir al debat des de l'òptica de l'ordenació del territori en el marc del context actual.

LES REGLES DEL JOC

Una correcta disposició legislativa sobre la transició energètica i la implantació de renovables al territori hauria de vetllar per:

A. La coherència de polítiques:

- i. Amb la legislació estatal, autonòmica i local. Context legislatiu i de planificació en l'ordenació del territori. Llei de canvi climàtic. Llei d'espais agraris. Llei de paisatge.
- ii. Amb la planificació territorial i sectorial. Plans territorials parcials. Plans territorials sectorials. Planificació energètica.
- iii. Amb els plans estratègics que expressen les voluntats dels actors i grans opcions del desenvolupament local: cartes del paisatge, acords pel desenvolupament, agendes 2030, plans alimentaris, etc.

B. El desenvolupament normatiu: seguir el correcte desenvolupament de la *Llei del canvi climàtic (Llei 16/2017)* i del *Decret 16/2019 de mesures urgents per a l'emergència climàtica i l'impuls de les energies renovables*. Evitar ambigüitats normatives i buits legals, legislar i desenvolupar el règim urbanístic del sòl, subsòl i vol de les parcel·les aptes per a la producció de renovables, explorant tot el potencial d'aquest darrer (el vol), desenvolupar i definir els preceptes de la Llei i el Decret, a tall d'exemple:

- i. Llei CC 2.2a) sistema energètic descentralitzat i amb energies cent per cent renovables, fonamentalment de proximitat.
- ii. LLei CC 19.1b) Promoure les energies renovables, que s'han de desenvolupar, sempre que sigui possible, aprofitant espais ja alterats per l'activitat humana, i minimitzar així l'ocupació innecessària del territori.
- iii. Decret 7.1a) No afectació significativa sobre l'entorn d'influència, sobre el patrimoni natural, la biodiversitat i sobre el patrimoni cultural.
- iv. Decret 9.e) La no afectació significativa a sòls de valor agrològic alt o d'interès agrari elevat.

C. El procés de participació: la intervenció dels diversos agents del territori en la presa de decisions, a semblança dels processos normativament ja establerts per als instruments de planejament territorial i urbanístic o com ja es habitual en els documents de concertació territorial. Així mateix, aquesta coresponsabilitat ciutadana s'ha de fer extensiva a la gestió i l'avaluació i per tant cal preveure mecanismes de transparència i coneixement obert que permetin saber els recursos generats i la seva contribució als diversos àmbits territorials.

EL TAULER

Reivindiquem la necessitat de la planificació del territori, entesa com l'eina que permet assegurar una coherència entre les estratègies sectorials i evitar l'especulació amb un bé comú no renovable. El mateix *Decret 16/2019* ja esmenta com un compromís del Govern:

Elaborar, conjuntament entre el Departament de Territori i Sostenibilitat i el Departament d'Empresa i Coneixement, una estratègia territorial per a la implantació de les instal·lacions d'energia renovable, fonamentalment eòlica i fotovoltaica, necessàries per desenvolupar la transició energètica a Catalunya i complir amb els objectius de la Llei 16/2017, del canvi climàtic, en matèria d'energia.

Aquesta planificació hauria de contenir, com a mínim, els elements següents:

- A. Balanç energètic per unitat de territori:** per aconseguir un “sistema energètic descentralitzat i amb energies cent per cent renovables, fonamentalment de proximitat” (tal com ja s’apunta a la Llei de canvi climàtic), per apropar la producció als centres de consum i fomentar l’autoconsum, necessitem localitzar-lo i saber el dèficit o superàvit d’energia de cada unitat territorial (municipi, unitat de paisatge, comarca, o aquella que s'estableixi de l'anàlisi del "Balanç energètic" i de l'àmbit competencial.) Aquesta anàlisi ha de tenir present el consum, la capacitat de producció i les xarxes de distribució, sense oblidar la importància d’actuar reduint la demanda.
- B. Valors del territori:** desenvolupament dels articles 7 i 9 del *Decret 16/2019*. Han de ser criteris concrets i el màxim d’objectivables possible.
 - i. Valors de preservació ambiental i de la biodiversitat.
 - ii. Valors vinculats a la sobirania alimentària.
 - iii. Valors associats a la identitat del territori (patrimoniales, paisatgístics i de memòria històrica) i de generació de comunitat.
 - iv. Valors productius que es concreten en activitats agroindustrials, creatives, comercials, artesanes, turístiques, etc.
- C. Criteris de disposició del sòl:** segons els preceptes de proximitat al consum i la utilització dels espais ja alterats per l'activitat humana, seguint el desenvolupament dels articles 7 i 9 del *Decret 16/2019*, i una proposta d'activació del sòl. La proposta seria en ordre descendent de més a menys alterats per l'activitat humana i proximitat al consum i tenint en compte un mínim percentatge d'esgotament de sòl utilitzat per passar d'una categoria a l'altra:
 - i. Sòls urbans i industrials (més alterats i més pròxims al consum)
 - ii. Sectors urbanitzables no desenvolupats sense valors territorials rellevants
 - iii. Espais ocupats per infraestructures (alterats i menys pròxims al consum)
 - iv. Àrees degradades o pendents de revalorització (alterats però sense consum)
 - v. Sectors en sòl no urbanitzable. En aquest cas, el desplegament de les renovables hauria de seguir les qualificacions dels espais oberts establertes en els Plans Territorials Parcial, això és, començar pels sòls de protecció preventiva.

En qualsevol dels supòsits és necessari garantir la reversibilitat de les actuacions mitjançant la restitució dels espais afectats.

D. Mecanismes de solidaritat energètica. Establir un protocol per a l'intercanvi energètic entre els territoris estructurat sobre els elements següents: fixar en primer lloc un percentatge mínim de producció respecte la demanda per a totes les unitats geogràfiques que es delimitin; en segon lloc, reconèixer l'esforç en l'estalvi; en tercer lloc, valorar els fluxos entre àrees especificant contraprestacions a favor dels espais aportadors, i, quart, prioritzar que l'energia rebuda als territoris que no són autosuficients sigui el més propera possible a la generació.

ELS ACTORS

Cal implementar mesures efectives (fiscals, normatives, pressupostàries, administratives...) per democratitzar el mercat energètic, evitant les pràctiques oligopolístiques així com per garantir la reversibilitat de les actuacions mitjançant la restitució dels espais afectats. La incorporació de nous actors, més enllà de l'impuls a l'autoconsum, queda recollida entre els objectius ja previstos en el marc legislatiu i de planificació vigent:

1. *Llei 16/2017*: participació dels agents locals en la producció i distribució d'energia renovable i foment de l'autoconsum).
2. *Decret 16/2019*: participació dels actors territorials -especialment de l'administració local- i en general de la societat civil)
3. *Pacte Nacional per a la Transició Energètica (PNTE)*: nou model energètic més democràtic, participatiu i de generació renovable distribuïda. On la ciutadania i les persones consumidores s'han de posar al centre*)
4. *Document europeus; directives, Pacte Verd Europeu i la proposta de Llei del clima europea* (plataformes multinivell, comunitats energètiques i agregadors de la demanda.

Societat Catalana d'Ordenació del Territori

Maig 2021